

Traganja

oponašanje u službi društvenosti

... Oponašanje najlakše opažamo na polju mode, jer tu neposredno bježe u oči. No područje oponašanja rašireno je više nego se misli, ono obuhvata društvenog čovjeka, a zahvata čak u našu podsvijest. Opipljivo, ono pruža podlogu za svakovrsnu statistiku, a doprinijelo je političkoj ekonomiji i finansijskoj znanosti. Ipak, u toj zadnjoj točki, osnovne potrebe jesu samo životne, tako hrana i sve najelementarnije što je vezano za održavanje. Samo oblici, kako se tim nuždama udovoljuje, bivaju diktirani društvenom prilagodjenosti. S druge strane, ni to se oponašanje ne vrši slijepo nego većinom po izboru koji odgovara lakosti, praktičnosti, smislu i sredini. Tako da među utjecajima ima ne samo protivštine nego i protivština. Ali opnašanje, s dozvolom prilika, vrši se prema najsavršenijem obrascu, i preskače ljestvice nastanka i posrednog razvoja. Njemu služi škola, obrazovanje i odgoj. Ono se često u književnosti i umjetnosti vrši daleko preko kulturnih moći i raspoloživosti u narodnim granicama, no to je oponašanje najmanje slijepo, jer računa s izvjesnim idealizmom distancije, i ne smatra ni jednu formulu života kao konačnu. Na tom polju shvata se samo traženje novih mogućnosti, ljubav daljega, tapkanje za nadahnućem, a nikako plagijat. Preradivanje svih vrijednosti danih od čovječanstva, u pogledu na uvijek šira obzorja. Čovjek može da se naobrazuje uspkos narodnom duhu koji nije nikakva okammina, ali, s dovoljno snage i originalnosti, može i da se preobrazuje. Jezik je sredstvo izvornosti pjesnika, ali među pjesničkim jezicima vrše se utjecaji i izmjene brzim tempom nego među narodnim jezicima. Narodni jezik i sam je učitelj imitacije stilskog izraza. I ljudski skroviti otkrivanja, na pr. erotika, imaju konvencionalan, imitiran sadržaj (veliku dostupnost literaturi); predrađuje i sujevica također se imitiraju.

Kulturni utjecaji i ukrštavanja vršili su se iz zemlje u zemlju, s

kontinuitetom na kontinent, u vrlo stara vremena, a krivo su imali historičari pripisujući ih isključivo ratovima ili razvoju trgovine. Prehistorijska arheologija ispituje takove pokrete u daljem još pojasu. I pravna misao ponikla je na imitaciji, a ljudi se u toliko uže osjetiše kao zajednica u koliko su ne samo bili nego i postali slični. Društvo, podržavano rutinom i klisejima, u velikoj se mjeri zasniiva na sugestiji. Velikan' prošlosti ne običavahu biti toliko pronalazači koliko izvršitelji tuđih zgodnih ideja: akomodatori, adaptatori, pretrglije. Primitivni je čovjek živeo u stanju sonnambulizma, a moderni ne odoljeva ništa krepče svim vrstama društvenih hipnoza, često i društvenih obmana i izraza, u kojim ipak traži svoju korist nekim entomološkim pogonima. Jer civilizacija je baš putem imitacije, razvila u čovjeku veći broj potreba. Većem konzumu treba da odgovara intenzivnija proizvodnja. Čaj, kava, duhan, lutrija, kokanje, burza, javni radovi, filozofske sekte, i političke prepiske — sve to spada u imitaciju, a sociolog tvrdi da je podvrgnuto zakonu, da se da mjeriti i brojiti, dok je genij pronalazača dao nepredvidivo, slobodno. Otkrića i pronalasci sačinjavaju dogme novoga života: industrije i nauke, premda uvećana sposobnost za imitaciju upropaćuje sve više dar za samostalno stvaranje, za pronalazak. Pronalazak se imitira, njegova (umovna) imitacija spuštava nove pronalazače.

Svaki društveni fakat je čin oponašanja, kaže Tarde. Kako će izgledati ova ideja ako je iz biblioteke prenesem u noćni lokal s ciganima, taj križni put Duh? Ne znam, no osjećam da smo negdje tu blizu... Tako znam i da smo našli nekoga profesora u Srbiji koji je blagoslovio, cijelim pristupnim predavanjem, ugleđanje u književnost. Oprostite mu, jer on se i —sam ugledao. A prvi, daleki ugled bio je, kažu, Andre Zid...

fin ujević

sejač

... Jedan primjer oponašanja: Uzmimo: iziči na korzo. Ta zajednička šetnja, okretanja gore i dolje, očujukanje, pozdravljanje, traženje poznatih lica itd. jeste čin društvenosti: isto tako dolazak u kazalište na predstavu. Čovjek se oponašanjem naučio govoru, a i do danas izbor naših riječi, fraza, obrata, poslijedak je oponašanja. Koliko riječi čovjek ponavlja zato što ih je jednom od nekoga čuo! A kako se teško, više puta, osloboditi tih franskih riječi i krilatice! Pa i suvremnih »ideja«! Ali ima i bolje. Inflexija glasačvanja misli i izgovora spadaju na područje ugleđanja: dodaje some ono vrlo važno: fizionomiju. Izraz lica razvio se kroz stoljeća (kod osoba koje nisu glumci) nesvjesnim podražavanjem tuđeg izražaja. Tako isto tjelesno držanje, isto kako se podaje i utjecaju tuđeg krasnošća. Tipove oponašanja šire salon, pošta, upliva organizacija štampe, klubovi, modni listovi, ali najviše teatar. Teatar je učitelj jezika, dikcije, manira, stava; on je veliki učitelj jezika i izgovora, metar fonetike, obrazovane klase, ali isto i štetelj osjećaja, osjećajnosti, srazmjera ukazanih smijehu i suzi, te političkoj i socijalnoj retorici i patetici. Dame Zapada voljele su glumice i pjevatice, dok su Japanke pretpostavljale hvatče, s narocite atletske bne. I bioskop je bio potao rasadnik načina sentimentalne i kriminalne tehnike. Oponašanje, d. bro oponašanje, to je u pravilu uvijek oponašanje. Kao takvo njega je shvatio i ozakonio Konfucij i neki drugi. Oponaša se žed, i toliko je više pijanstva koliko više prilika i društva za piće; oponašaju se čulni nadražaji, način duha — koji tvori građanina, te poslije velegradjanina, — raznolost koja bro jedinjenje sve »retum novarum cupidos«, uljudnost, odijevanje, uređivanje žbana i pokušavanja, smisao za igru i zabavu, zapovjed. Zvijezdanje kao priljepčivo zahvata sve članove društva na okupu, a

... Jedan primjer oponašanja: Uzmimo: iziči na korzo. Ta zajednička šetnja, okretanja gore i dolje, očujukanje, pozdravljanje, traženje poznatih lica itd. jeste čin društvenosti: isto tako dolazak u kazalište na predstavu. Čovjek se oponašanjem naučio govoru, a i do danas izbor naših riječi, fraza, obrata, poslijedak je oponašanja. Koliko riječi čovjek ponavlja zato što ih je jednom od nekoga čuo! A kako se teško, više puta, osloboditi tih franskih riječi i krilatice! Pa i suvremnih »ideja«! Ali ima i bolje. Inflexija glasačvanja misli i izgovora spadaju na područje ugleđanja: dodaje some ono vrlo važno: fizionomiju. Izraz lica razvio se kroz stoljeća (kod osoba koje nisu glumci) nesvjesnim podražavanjem tuđeg izražaja. Tako isto tjelesno držanje, isto kako se podaje i utjecaju tuđeg krasnošća. Tipove oponašanja šire salon, pošta, upliva organizacija štampe, klubovi, modni listovi, ali najviše teatar. Teatar je učitelj jezika, dikcije, manira, stava; on je veliki učitelj jezika i izgovora, metar fonetike, obrazovane klase, ali isto i štetelj osjećaja, osjećajnosti, srazmjera ukazanih smijehu i suzi, te političkoj i socijalnoj retorici i patetici. Dame Zapada voljele su glumice i pjevatice, dok su Japanke pretpostavljale hvatče, s narocite atletske bne. I bioskop je bio potao rasadnik načina sentimentalne i kriminalne tehnike. Oponašanje, d. bro oponašanje, to je u pravilu uvijek oponašanje. Kao takvo njega je shvatio i ozakonio Konfucij i neki drugi. Oponaša se žed, i toliko je više pijanstva koliko više prilika i društva za piće; oponašaju se čulni nadražaji, način duha — koji tvori građanina, te poslije velegradjanina, — raznolost koja bro jedinjenje sve »retum novarum cupidos«, uljudnost, odijevanje, uređivanje žbana i pokušavanja, smisao za igru i zabavu, zapovjed. Zvijezdanje kao priljepčivo zahvata sve članove društva na okupu, a

Ako se svi članovi društva oponašaju, to i ne biva uvijek izravno, nego se neki put vrši i naopako. Čovjek oponaša onoga kojega pobija, on se dijelom promeće u nj, toliko ga osjeća kao svoju unutrašnju zapreku. Dotle nove ideje životnog značaja uvijek djeluju kao kvasac, i poslije nedugog vremena izazivaju promjene. A sve ono, što čini ugleđanost društva, običaji, ceremonije, etiketa, to je već kristalizirano vjekovnim oponašanjem. Nagon majmunisanja ulazi u nove e-volutivne kodekse i nastaje strah od originalnog čovjeka. Od čudaka, od originala... Gentleman je čovjek koji najbolje, najsrvrsishodnije, najotmenije oponaša, odrice se sebe...

Ne bojim se postaviti na svoju ličnu savjest plameno pitanje: nemaju li moji najskreniji osjećaji nečega osjećaja kao svoju unutrašnju zapreku. Dotle nove ideje životnog značaja uvijek djeluju kao kvasac, i poslije nedugog vremena izazivaju promjene. A sve ono, što čini ugleđanost društva, običaji, ceremonije, etiketa, to je već kristalizirano vjekovnim oponašanjem. Nagon majmunisanja ulazi u nove e-volutivne kodekse i nastaje strah od originalnog čovjeka. Od čudaka, od originala... Gentleman je čovjek koji najbolje, najsrvrsishodnije, najotmenije oponaša, odrice se sebe...

Kada nas preplavi jedna nova ooezija i prevrne našu osjećajnost, znači da su nas obasjali i obratili na novi život čarobnjaci, kozmički hipnotizeri, magovi. Industrijske revolucije teku svojim putem, a pjesničke revolucije (osim fatalnosti mijena) imaju jedan sugestivan fantastički, jedan mitološko fiktivistički značaj. Onaj bog, koji mijenja pjesnička srca, bog je čarobnjak i eskamutera, varalica čarolije. Teško nas boli kada čujemo da su naše ljubavi — i one najsvecije ljubavi, i one najčulnije — djelo jedne magiske hipnoze, hipnoze imitacije. U znanstvenom smislu to je ipak samo tako. Svaka izjava ljubavi govori je proizvod imitacije, svaki sentimentalni stav nekoga repetira ili sintezira takve repetacije, svaka je osjećajna efemescencija samo paradigma iz općega i sveopćega kategoričkog imperativa Imitacije. Samoća, traženje originalnosti samo su paradoksni u toj općoj težnji, koja izdvaja čak i pojedine grupe osamljenika, »grupe rijetkih«, tendenciju čistoći, superiornosti, neprikosnovnosti, elitnosti; ova rafinirana imitacija, u kojoj igra ulogu motiv taktičenja i odvajanja, spada u pulzaciju etikete koja diferenciranjem nadoknađuje svoju kompaktnu uniformizaciju.

... Čovjek rado i nesvjesno oponaša druge, on često oponaša i sama sebe. Možda otuda dolazi francuska riječ: »edonner un genre« (pozirati kao individualnost ili tipus). Oponašati sama sebe većinom znači gubitak snaga mladosti, prelazak ili u stabilnost muževnosti ili u opadanje starenja. Ranije se čovjek podavao nekim impulsima, a sada slijedi neke recepte. Čovjek, koji sebe oponaša, ne mora prestati biti originalan, on stavlja na kušnju svoju autentičnost. Svakako, u njemu briga za redom i sigurnošću (Safety first!) potiskuje ebuliciju mnogo spermatične plodnosti i fermentiranog stvaranja. Spontanost i oponašanje bore se u čovjeku. Ali u borbu nisu još uvijek sasvim pod lupom ispitani ni oni koji razlikuju jedno društveno ja i jedno sdu-boko ja. Nije dovoljno ispitana imitativna podloga i timnih osjećajja, u kojima je možda najmanje mjesta prepušteno ličnom stvaranju.

Pjesničke škole, pokreti i struje djela su imitacije i borba među starim i novim naraštajem jednim je dijelom prirodna, drugim dijelom (kao od romantike XIX v., kada je postala notorna činjenica) imitirana. U nekim zemljama Moderno je baš i samo ono, što je presli granic, što nije »narodno«: bore se dvije imitacije, dvije tradicije, domača i

(Skraceni tekst objavljen u knjizi: »Ljudi za vratima gostionice«, Zagreb, DHK, 1938)

dubrovačka venera

